

Scenariusz zajęć

Przedmiot: Fizyka

Klasa: 3 G

Temat: Natężenie pola grawitacyjnego

Czas: jednostka lekcyjna

Główne idee (main understandings):

- Masa to miara substancji.
- Ciężar to iloczyn masy i natężenia pola grawitacyjnego.
- Natężenie pola grawitacyjnego planety (przyspieszenie grawitacyjne) zależy zarówno od promienia planety jak i od jej masy.
- Natężenie pola grawitacyjnego rośnie wraz ze wzrostem masy planety a maleje wraz ze wzrostem jej promienia.

Uczeń:

- rozpoznaje i wyjaśnia różnicę pomiędzy masą a ciężarem;
- oblicza natężenie pola grawitacyjnego znając masę i ciężar;
- przewiduje jak zmieni się siła grawitacji gdy zmieni się masa planety;
- przewiduje jak zmieni się siła grawitacji gdy zmieni się promień planety.

Słownictwo:

czynne:

- masa - [mass](#)
- ciężar - [weight](#)
- siła grawitacji – [force of gravity](#)
- odległość - [distance](#)
- waga - [weight](#)
- przyspieszenie grawitacyjne – [gravitational acceleration](#)
- promień planety – [radius of a planet](#)

bierne:

- natężenie pola grawitacyjnego – [gravitational field intensity](#)

Słowniczek:

- masa – określa bezwładność danego ciała
- ciężar – iloczyn masy i natężenia pola grawitacyjnego planety
- przyspieszenie grawitacyjne – przyspieszenie ciał wynikające z przyciągania grawitacyjnego – $g = M/R^2$ gdzie M- masa planety a R promień planety.

Lista materiałów potrzebnych do przeprowadzenia zajęć: kalkulatory

Przebieg zajęć

CASUM (*Conversation About Science Using Media*) – Klasowa dyskusja o zjawiskach naukowych z wykorzystaniem mediów

CASUM 1

Widzimy dwie wagi obok siebie. Na obu wagach to samo dziecko. Jedna waga pokazuje 15 kg i napis „masa” a druga $15\text{kg} \cdot 9,8 \text{ m/s}^2 = 147\text{N}$ i napis „ciężar”. Pod wagami znajduje się Ziemia.

QTA – propozycje modelowania dialogów

Nauczyciel: Co widzicie?

A. Uczeń nie rozumie: Nie rozumiem o co tu chodzi.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie jesteś pewien, co tam widzisz. Spróbuj to jakoś opisać.
- Opowiedz mi o tym, co widzisz.
- Myślę, że masz jakieś własne spostrzeżenia na ten temat. Może opowiesz mi, co zauważyłeś?
- Czy ktoś chciałby własnymi słowami wyjaśnić, co widzi na tej animacji? (*Nauczyciel może odwołać się imiennie do ucznia, który wyjaśni treść animacji nierozumiejącemu koledze*).

B. Uczeń częściowo rozumie: Dzieci stoją na wagach. LUB Ta planeta to Ziemia, ale te dwie wagi są inne.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Trafna uwaga. Spróbuj opowiedzieć coś więcej o tych wagach.
- Mówisz, że te dwie wagi się różnią. O co tu może chodzić?

C. Uczeń rozumie: Dziecko jest ważone na dwóch wagach. Jena wskazuje masę, a druga ciężar.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że te wagi różnią się. Pierwsza wskazuje masę, a druga ciężar (*nauczyciel zapisuje hasła „masa” i „ciężar” na tablicy*). O co chodzi z tą masą i ciężarem? Jak to rozumiesz?

Uczeń:

- Masa jest w kilogramach. To dziecko waży 15 kilogramów, a ciężar to masa razy coś jeszcze. I jest określona w N.

Nauczyciel:

- Zauważyłeś, że masę wyraża się w kilogramach, a ciężar w N. To Newtony. (*nauczyciel zapisuje na tablicy jednostki pod hasłami „masa” i „ciężar”*). Powiedz własnymi słowami, jak mógłbyś obliczyć swój ciężar.
- To cenne co mówisz. Ciężar to iloczyn, czyli wynik mnożenia masy i jeszcze czegoś. Zobaczmy o co tu może chodzić.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

CASUM 2

Widać obraz z CASUM 1. Po prawej stronie pojawia się trzecie dziecko, a pod nim znajduje się Księżyc. Widać napis „ $15\text{kg} \cdot \dots = ?$ ” Po kliknięciu liczby wypełniają wolne miejsca „ $15\text{kg} \cdot 1.62\text{m/s}^2 = 24.3\text{N}$ ”

QTA – propozycje modelowania dialogów

Nauczyciel: Opowiedzcie co teraz zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie: Nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie wiesz, co tam widzisz. Spróbuj to jakoś opisać.

B. Uczeń częściowo rozumie: To dziecko jest teraz na Księżycu.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że dziecko znalazło się na Księżycu. Opowiedz coś o jego masie.

C. Uczeń rozumie: Na Księżycu dziecko ma tę samą masę – 15kg, ale inny będzie jego ciężar.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nasza masa na Księżycu i na Ziemi jest taka sama, ale ciężar będzie inny. Jak myślisz: większy, czy mniejszy? O co tu może chodzić?

Uczeń:

- To zależy od planety i od tego przyciągania. Na Księżycu ludzie inaczej chodzą bo nie ma przyciągania ziemskiego.
- Ale musi być jakieś przyciąganie księżycowe, bo inaczej to by w ogóle w kosmos odlecieli.
- Księżyc jest mniejszy więc ciężar na nim też będzie mniejszy.

Nauczyciel:

- Sądzisz, że na Księżycu też musi działać jakaś siła przyciągająca. To cenna myśl. Ta siła przyciągająca to przyciąganie grawitacyjne planety (*nauczyciel zapisuje „przyciąganie grawitacyjne” na tablicy*). Można też mówić o przyspieszeniu grawitacyjnym (*nauczyciel zapisuje „przyspieszenie grawitacyjne” pod poprzednim hasłem*).
- Rozumiem, że mówisz, iż każda planeta przyciąga z inną siłą i dlatego na każdej planecie będziemy mieć inny ciężar.
- To ciekawe, co mówicie. Sprawdźmy zatem jakie jest przyciąganie grawitacyjne Księżyca i jaki jest ciężar tego dziecka (*n-l przechodzi do drugiej części animacji, gdzie pojawiają się liczby*)

Uczeń:

- Przyciąganie na Księżycu jest mniejsze i ciężar też jest dużo mniejszy.

Nauczyciel (inicjująco do kolejnej animacji): A teraz zapraszam na inne planety

CASUM 3

Obraz statyczny. Widać trójkę dzieci, trzy wagi, a pod spodem trzy takie same planety. Pod każdą planetą w tabeli znajdują się jej parametry (promień, masa natężenie pola grawitacyjnego, siła grawitacji). W tej animacji wszystkie parametry są takie same.

QTA – propozycje modelowania dialogów

Nauczyciel: Opowiedzcie co widzicie?

A. Uczeń nie rozumie: Nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie wiesz, co tam widzisz. Spróbuj to jakoś opisać.

B. Uczeń częściowo rozumie: To dziecko jest teraz na innej planecie.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że dziecko znalazło się na innej planecie. Czy możesz mi coś o niej opowiedzieć?

C. Uczeń rozumie: Teraz mamy trzy takie same planety. Wiemy jaką ta planeta ma masę, promień, przyciąganie grawitacyjne i siłę grawitacji.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że mamy różne dane na temat tej planety. Wspomniałeś między innymi o sile grawitacji. Opowiedz mi jak to rozumiesz?

Uczeń:

- Ta siła grawitacji to dokładnie to co znajduje się na wadze. To Newtony, czyli ciężar.

Nauczyciel:

- To cenne spostrzeżenie. Zauważyłeś, że ciężar i siła grawitacji to to samo. Tak, ciężar to siła z jaką dana planeta przyciąga określone ciało. Opowiedz jak można obliczyć siłę grawitacji.

Uczeń:

- Siła grawitacji to masa ciała razy przyspieszenie grawitacyjne.

Nauczyciel (inicjująco do kolejnej animacji): Wiemy już, że inna siła grawitacji oddziałuje na Ziemi, a inna na Księżycu, gdyż inne jest przyspieszenie grawitacyjne. Zobaczmy od czego może ono zależeć.

CASUM 4

Widok z CASUM 3. Promień planety znajdującej się po lewej stronie maleje dwa razy, a planety po prawej stronie wzrasta dwa razy. Parametry środkowej planety nie ulegają zmianie. Zmieniają się odpowiednio dane w tabeli i na wagach.

QTA – propozycje modelowania dialogów

Nauczyciel: Co zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie: Nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie wiesz, co tam widzisz. Spróbuj to jakoś opisać.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

B. Uczeń częściowo rozumie: Pierwsza planeta się zmniejszyła, a ostatnia powiększyła.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zauważyłeś, że jedna z planet się zmniejszyła, a druga powiększyła. O co tu może chodzić?

C. Uczeń rozumie: Promień pierwszej planety zmniejszył się o połowę, a tej ostatniej wzrósł dwa razy i teraz przyciąganie grawitacyjne się zmieniło LUB Wielkość planet się zmieniła, ale masa jest taka sama.

Możliwe pytania nauczyciela:

- To trafne spostrzeżenie. Promień dwóch planet się zmienił i przyciąganie grawitacyjne się zmieniło. O co tu może chodzić?
- Zauważyłeś, że nie zmieniła się masa planet. To cenna obserwacja. Zmienił się tylko promień planety. Spróbuj własnymi słowami podsumować to co właśnie odkryliśmy.

Uczeń:

- Wraz ze wzrostem wielkości planety zmniejsza się przyciąganie grawitacyjne.

Nauczyciel (inicjująco do kolejnej animacji): Wiemy już, że siła przyciągania grawitacyjnego maleje wraz ze wzrostem jej promienia. Zobaczmy od czego jeszcze ta siła może zależeć.

CASUM 5

Widok z CASUM 3. Zmienia się masa planet. Masa pierwszej planety maleje dwukrotnie, a ostatniej wzrasta dwukrotnie. Parametry środkowej planety nie ulegają zmianie. Zmieniają się odpowiednio dane w tabeli i na wagach.

QTA – propozycje modelowania dialogów

Nauczyciel: Co teraz zaobserwowaliście?

A. Uczeń nie rozumie: Nic z tego nie rozumiem.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Mówisz, że nie wiesz, co tam widzisz. Spróbuj to jakoś opisać.

B. Uczeń częściowo rozumie: Te planety są takie same, ale chyba czymś się różnią.

Możliwe pytania nauczyciela:

- Zauważyłeś, że wielkość planet się nie zmieniła, jednak coś je różni. O co tu może chodzić? Spróbuj to jakoś opisać własnymi słowami.

C. Uczeń rozumie: Teraz planety różnią się masą. Jedna jest cięższa, a druga lżejsza. Zmienił się też ciężar dzieci LUB Wielkość planet się nie zmieniła, ale masa jest inna.

Możliwe pytania nauczyciela:

- To trafne spostrzeżenie. Masa dwóch planet się zmieniła i zmienił się ciężar dzieci. O co tu może chodzić?
- Mówisz, że wielkość planet nie zmieniła się, mimo że mają różną masę. To cenna obserwacja. Spróbuj własnymi słowami podsumować to co właśnie odkryliśmy.

Uczeń:

- Na cięższej planecie dziecko jest cięższe, bo przyciąganie grawitacyjne jest silniejsze.
- Wraz ze wzrostem masy planety zwiększa się przyciąganie grawitacyjne.

Nauczyciel podsumowując: Dziś dowiedzieliśmy się czegoś o masie i ciężarze, a także sile przyciągania grawitacyjnego planet. Spróbujcie własnymi słowami podsumować to co dziś odkryliście.

TUTORIAL – Indywidualna praca ucznia z wirtualną nauczycielką

Każdy uczeń przystępuje do pracy z programem komputerowym. Uczniowie używają słuchawek, co umożliwia samodzielne dostosowanie tempa nauki do indywidualnych potrzeb.

PODSUMOWANIE

Nauczyciel: Spróbujmy teraz znaleźć jakieś przykłady z waszego codziennego życia, które będą potwierdzeniem poznanych dzisiaj zjawisk.

Uczniowie podają przykłady, a następnie nauczyciel uzupełnia przykłady uczniów lub modeluje dialog. Jest również czas na odesłanie uczniów do artykułów w miniSieciWWW (opcja dla uczniów gimnazjum).

GLOSARIUSZ – lista słów wprowadzonych w TUTORIALU w języku angielskim

ciężar	weight
iloczyn	product
ilość	amount
masa	mass
promień (np. planety)	radius
przyspieszenie grawitacyjne	gravitational attraction